

สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

เนื้อหาในบทนี้จะเป็นการสรุปผลการศึกษา การเปลี่ยนแปลงเชิงพื้นที่ของชุมชนกะทู้ จังหวัดภูเก็ต และนำผลที่ศึกษามาทำการสรุป เพื่อเสนอโครงร่างแนวทางในการพัฒนาชุมชนกะทู้ต่อไป

8.1 สรุปผลการศึกษา

ชุมชนกะทู้ เป็นชุมชนเก่าแก่ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์แห่งหนึ่งของจังหวัดภูเก็ต จากการศึกษาสภาพทั่วไปของพื้นที่พบว่าภูมิประเทศโดยรอบถูกโอบล้อมด้วยภูเขา ทำให้การตั้งถิ่นฐานถูกจำกัดอยู่บริเวณพื้นที่ราบริมถนนวิจิตรสงคราม ทางด้านสภาพเศรษฐกิจและสังคม ประชากรส่วนมากเป็นผู้คนที่อพยพเข้ามาจากต่างถิ่นเพื่อประกอบอาชีพในภาคบริการของชุมชน ป่าตองและเมืองภูเก็ต ขณะที่คนพื้นถิ่นเดิมเป็นชาวจีนที่อพยพมาเข้ามาเพื่อประกอบอาชีพเป็นแรงงานในเมืองแร่และทำการค้าขายตั้งแต่ครั้งอดีตยังคงตั้งถิ่นฐานเกาะกลุ่มกันเป็นชุมชนขนาดกลาง และยังคงรักษาวัดนธรรมทางประเพณีของตนเองไว้อย่างครบถ้วน แสดงให้เห็นได้จากประเพณีกินผัก (กินเจ) ที่กลุ่มชาวไทยเชื้อสายจีนยังคงเห็นความสำคัญและเข้าร่วมในพิธีเป็นจำนวนมาก

จากนั้นจึงศึกษาถึงพัฒนาการของชุมชน ซึ่งเป็นการศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม ในระดับภาพรวม โดยจากการศึกษาสภาพทั่วไปของชุมชนการสัมภาษณ์ประกอบกับแนวความคิดของ Keeble ที่เป็นการแบ่งวิวัฒนาการของชุมชนออกเป็นช่วงวัยต่างๆ ของมนุษย์ทำให้สามารถแบ่งยุคสมัยของชุมชนออกได้ 3 ช่วงพัฒนาการ คือ ช่วงที่ 1 ยุคเจริญรุ่งเรืองของการทำเหมืองแร่ดีบุก (พ.ศ.2431-2520) ช่วงที่ 2 ยุคบุกเบิกการท่องเที่ยว (พ.ศ. 2521-2530) และช่วงที่ 3 ยุคขยายตัวของการท่องเที่ยว (พ.ศ.2531-ปัจจุบัน) โดยในขั้นตอนของการศึกษาพัฒนาการภายในชุมชนได้ใช้แนวความคิดที่เกี่ยวข้องกับชุมชนและแนวความคิดเกี่ยวกับการตั้งถิ่นฐานของชุมชนเป็นแนวความคิดหลักในการวิเคราะห์ โดยสามารถสรุปพัฒนาการของชุมชนกะทู้ได้ดังนี้

พัฒนาการของชุมชนกะทู้ ในช่วงตั้งแต่ปี ช่วงที่1-ช่วงที่3 (ปัจจุบัน พ.ศ.2549) ในช่วงแรกเศรษฐกิจภายในชุมชนขึ้นอยู่กับการทำเหมืองแร่ดีบุกที่ประกอบกิจการกันอย่างกว้างขวาง และสร้างรายได้ให้กับชุมชนเป็นจำนวนมาก จากความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจนี้เองที่เป็นปัจจัยดึงดูดให้ชาวจีน

อพยพเข้ามาประกอบอาชีพเป็นแรงงานภายในเหมืองแร่หรือทำการค้าขายเป็นจำนวนมาก โดยตั้งถิ่นฐานเกาะกลุ่มกันเป็นชุมชนขนาดเล็กบริเวณริมเส้นทางสัญจร สภาพพื้นที่โดยรอบถูกล้อมรอบด้วยชุมชนเหมืองที่ประกอบกิจการอยู่เป็นจำนวนมาก ในยุคต่อมากการทำเหมืองแร่ภายในชุมชนเริ่มซบเซาลง เพราะราคาดีบุกในตลาดโลกตกต่ำประกอบกับแร่ดีบุกหายากขึ้น จนในที่สุดเหมืองแร่ภายในชุมชนได้ปิดกิจการลง สิ่งที่หลงเหลือไว้คือสภาพภูมิประเทศที่เป็นชุมชนน้ำขนาดเล็กใหญ่ปะปนกระจายตัวอยู่โดยรอบชุมชน กลุ่มชาวไทยเชื้อสายจีนที่เคยประกอบอาชีพภายในเหมืองแร่ต้องเปลี่ยนแปลงหันมาประกอบอาชีพเกษตรกรรมมากขึ้น ขณะนั้นภาครัฐได้เล็งเห็นถึงศักยภาพในด้านการท่องเที่ยวภายในจังหวัดภูเก็ตและได้วางแผนแม่บทเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวทำให้ระบบโครงสร้างพื้นฐานภายในชุมชนกะทู้ได้รับการพัฒนาอย่างรวดเร็ว เพราะเป็นทางผ่านสำคัญในการเชื่อมโยงชุมชนป่าตองและเมืองภูเก็ตเข้าด้วยกัน และถึงแม้ชุมชนกะทู้จะไม่มีศักยภาพในด้านท่องเที่ยวเพราะไม่มีพื้นที่ติดชายทะเลที่สวยงาม แต่จากการขยายตัวทางการท่องเที่ยวภายในจังหวัดภูเก็ตนี้เอง ทำให้พื้นที่ภายในชุมชนถูกพัฒนาเป็นโครงการบ้านจัดสรรห้องเช่า เพื่อรองรับแรงงานที่เริ่มอพยพเข้ามาทำงานในภาคบริการของชุมชนป่าตองและเมืองภูเก็ตเป็นจำนวนมาก แต่ทั้งนี้เนื่องจากข้อจำกัดทางด้านสภาพภูมิประเทศที่ล้อมรอบด้วยภูเขาสูงและชุมชนน้ำจากการเหมืองแร่ในอดีต จึงทำให้การตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ใหม่นี้ส่วนใหญ่ลัดเลาะไปตามพื้นที่ชุมชนเหมืองและเกาะกลุ่มบริเวณที่ราบเชิงเขา ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ยากต่อการเข้าถึงจากถนนสายวิจิตรสงคราม

จนมาถึงยุคปัจจุบันที่การท่องเที่ยวภายในจังหวัดภูเก็ตเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว การตั้งถิ่นฐานของผู้คนยังคงเพิ่มความหนาแน่นมากขึ้น โดยส่วนมากมักเกาะกลุ่มบริเวณถนนวิจิตรสงครามและพื้นที่ราบเชิงเขาด้านในของชุมชน พื้นที่ชุมชนเก่าในบางแห่งถูกพัฒนาให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเพื่อรองรับกับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาภายในชุมชน

จากการศึกษาพัฒนาการของชุมชนในภาพรวมแล้ว พบว่าพื้นที่ภายในระดับย่านของชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงที่มีรูปแบบแตกต่างกันออกไป ดังนั้นเพื่อให้การศึกษาเห็นรูปแบบของการเปลี่ยนแปลงอย่างชัดเจนยิ่งขึ้นจึงได้แบ่งพื้นที่ชุมชนออกเป็นกลุ่มย่อย และวิเคราะห์ให้เห็นถึงรายละเอียดในการเปลี่ยนแปลงเชิงพื้นที่อย่างชัดเจน การแบ่งพื้นที่ชุมชนได้แบ่งออกเป็น 4 กลุ่มย่อย มีหลักเกณฑ์พิจารณาการแบ่งกลุ่มจากขอบเขตการปกครองในระดับหมู่บ้านและสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่มีความใกล้เคียงกัน และทำให้สามารถแบ่งศึกษาออกได้ดังนี้ บ้านเกิดโฮ้ บ้านกะทู้ บ้านสี่กอ และบ้านทุ่งทอง จากนั้นจึงทำการวิเคราะห์โดยใช้แนวความคิดการเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบเชิงพื้นที่ของชุมชนเป็นแนวความคิดหลักในการศึกษาโดยได้วิเคราะห์ถึงการเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบเชิงพื้นที่ของชุมชน ซึ่งประกอบด้วย รูปแบบความหนาแน่นของมวลอาคารต่อพื้นที่ว่าง (figure and ground pattern) เพื่อให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของ

สัดส่วนพื้นที่สิ่งปลูกสร้างกับพื้นที่ว่าง รูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินและอาคาร (land use and building use pattern) เพื่อให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงกิจกรรมการใช้สอยที่ดิน อาคาร และรูปแบบโครงข่ายการเชื่อมต่อและจัดวางของหน่วยพื้นที่สาธารณะภายในชุมชน (urban spatial configurational pattern) ด้วยแผนภูมิจัสติฟายด์ (justified graph หรือ J-graph) เป็นการวิเคราะห์ที่ควบคู่กันไปกับการสำรวจภายในชุมชนทำให้เห็นพฤติกรรมการสัญจรและการเปลี่ยนแปลงของการเชื่อมต่อพื้นที่กับกิจกรรมการใช้ประโยชน์ที่ดินในส่วนต่างๆ ของชุมชน โดยการวิเคราะห์ได้ทำการศึกษาตามช่วงเวลาของพัฒนาการที่เกิดขึ้นภายในชุมชน และสามารถสรุปออกเป็นรายพื้นที่ได้ดังนี้

- **บ้านเกิดโฮ** เดิมเป็นชุมชนพักอาศัยขนาดเล็กเกาะกลุ่มบริเวณริมถนนวิจิตรสงคราม สภาพโดยรอบชุมชนเป็นชุมชนเมืองเก่าและพื้นที่เกษตรกรรม ระยะต่อมาชุมชนขยายตัวมาบริเวณแยกบ้านเกิดโฮ และด้านข้างมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตภูเก็ต พัฒนากลายเป็นย่านพาณิชย์กรรมที่สำคัญของชุมชนมีจำนวนอาคารหนาแน่นมากขึ้น แต่เนื่องจากสภาพภูมิประเทศมีเขานาคเกิดที่มีความสูงชันล้อมรอบพื้นที่ ทำให้ชุมชนขยายตัวไปบริเวณที่ราบเชิงเขานาคเกิดและพัฒนาเป็นชุมชนขนาดย่อยที่ยากต่อการเข้าถึงจากถนนสายหลักหรือถนนวิจิตรสงคราม อีกทั้งยังไม่สามารถเชื่อมต่อเส้นทางสัญจรในระดับย่านเข้ากับพื้นที่ส่วนต่างๆ ของชุมชนได้อีกด้วย จนปัจจุบันสภาพพื้นที่ชุมชนถูกพัฒนาให้กลายเป็นชุมชนพักอาศัยขนาดใหญ่ ที่เต็มไปด้วยอาคารพาณิชย์ ห้องเช่า ห้องพัก กระจายตัวไปทั่วทุกพื้นที่ของชุมชนและลึกเข้าไปจากถนนวิจิตรสงครามมาก การพัฒนาภายในพื้นที่ของชุมชนปรากฏสอดคล้องกับแผนภูมิจัสติฟายด์ คือในช่วงแรกมีลักษณะพุ่มเตี้ยและสูงขึ้นเรื่อยๆ จนถึงปัจจุบัน ทำให้ค่าความลึกเฉลี่ย (mean depth) มีอัตราที่เพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ในขณะที่ค่าความสัมพันธ์ (integration value) ก็ปรับตัวลดลงอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ช่วงแรกจนถึงปัจจุบันเช่นกัน แสดงให้เห็นถึงการพัฒนาระบบการสัญจรและที่อยู่อาศัยของชุมชนที่มีแนวโน้มขยายตัวลึกเข้าไปจากถนนสายหลักของชุมชน(ถนนวิจิตรสงคราม)มากด้วยโครงข่ายถนนแบบปลายตัน จึงทำให้การสัญจรเชื่อมต่อส่วนต่างๆ ภายในชุมชนทำได้ลำบากขึ้น มีเส้นทางที่ซับซ้อนและมีลักษณะที่แยกขาดกับการสัญจรในระดับเมือง

- **บ้านกะทู้** ในช่วงที่ 1 พื้นที่บริเวณบ้านกะทู้เป็นย่านพาณิชย์กรรมหลักของชุมชน สภาพพื้นที่โดยรอบมีเหมืองแร่กระจายล้อมรอบชุมชนเป็นจำนวนมาก เกิดเป็นกิจกรรมการค้าขายกับกลุ่มแรงงานภายในชุมชนเมืองและพัฒนาให้บ้านกะทู้เป็นย่านพาณิชย์กรรมที่สำคัญของชุมชนภายในช่วงเวลานั้น สภาพภายในชุมชนเป็นที่ตั้งของร้านค้าต่างๆ มากมาย ซึ่งบ้านกะทู้ในขณะนั้นมีความหนาแน่นของอาคารมากที่สุดในพื้นที่ทั้ง 4 กลุ่ม ต่อมาหลังจากสิ้นสุดการทำเหมืองแร่ภายในชุมชน ย่านพาณิชย์กรรมได้ย้ายตำแหน่งไปบ้านเกิดโฮและบ้านทุ่งทอง การพัฒนาในด้านต่างๆ ส่วนใหญ่จึงอยู่ในพื้นที่ย่านพาณิชย์กรรมของทั้ง 2 พื้นที่เป็นหลัก ขณะที่สภาพ

ภายในชุมชนไม่มีการเปลี่ยนแปลงมากนัก นอกจากการใช้ประโยชน์อาคารที่เปลี่ยนแปลงจากเชิงพาณิชย์กรรมมาเป็นพักอาศัยมากขึ้น ทางด้านการตั้งถิ่นฐานของชุมชนพบว่าจากข้อจำกัดทางสภาพภูมิประเทศและพื้นที่ชุมชนเมืองเก่าในอดีตที่กระจายตัวอยู่รอบชุมชน ทำให้ผู้คนไม่สามารถเข้าไปตั้งถิ่นฐานในบริเวณพื้นที่ดังกล่าวได้ การพัฒนาและตั้งถิ่นฐานส่วนใหญ่ของชุมชนจึงลัดเลาะไปตามพื้นที่ชุมชนเมืองและเกาะกลุ่มอยู่บริเวณริมถนนวิจิตรสงครามเป็นหลัก

ทางด้านการเชื่อมต่อและจัดวางของหน่วยพื้นที่สาธารณะภายในชุมชน แผนภูมิจัดสภาพายด์มีค่าความความลึกเฉลี่ยที่ลดลงอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ช่วงที่ 1-3 ทางด้านค่าความสัมพันธ์ก็มีอัตราเพิ่มขึ้นในหลังช่วงที่ 2 และลดลงเล็กน้อยในช่วงที่ 3 ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการสัญจรภายในพื้นที่หลังช่วงยุคการทำเหมืองแร่สิ้นสุดลง ระบบทางสัญจรที่เคยมีความซับซ้อนภายในเมืองแร่ได้เลิกการใช้งานลงตามไปด้วย จึงเหลือทางสัญจรหลักๆ อยู่บริเวณศูนย์กลางของชุมชน คือช่วงหน้าศาลเจ้ากะหู่ และคงรูปไม่เปลี่ยนแปลงมากนักจนถึงปัจจุบัน อย่างไรก็ตามบ้านกะหู่ยังคงมีการเชื่อมต่อพื้นที่ที่สามารถติดต่อสัมพันธ์ภายในชุมชนได้อย่างสะดวกทั่วถึงและมีประสิทธิภาพดีที่สุดในเมื่อเปรียบเทียบกับพื้นที่ศึกษาทั้ง 4 กลุ่ม ดังปรากฏในค่าความสัมพันธ์ที่มีค่ามากที่สุดภายในพื้นที่ทั้ง 4 กลุ่มนั่นเอง

- บ้านสีโก เดิมบ้านสีโกเป็นชุมชนพักอาศัยขนาดเล็กเกาะกลุ่มกันเบาบางบริเวณริมถนนวิจิตรสงครามช่วงศาลเจ้าหงวดเท่าก้ง สภาพพื้นที่โดยรอบเป็นพื้นที่เกษตรกรรมและเหมืองแร่ในระยะต่อมาเมื่อมีการพัฒนาทางด้านการท่องเที่ยวภายในจังหวัดภูเก็ต ทำให้พื้นที่ของชุมชนมีกลุ่มอาคารพักอาศัยตั้งถิ่นฐานเกาะกลุ่มอย่างหนาแน่นบริเวณริมถนนวิจิตรสงคราม และกระจายตัวลัดเลาะพื้นที่ชุมชนเมืองเก่าไปตามถนนน้ำตกกะหู่โดยเกาะกลุ่มหนาแน่นบริเวณที่ราบเชิงเขา กมลา พัฒนาเป็นชุมชนพักอาศัยที่มีความลึกเข้าจากถนนวิจิตรสงครามมาก จนในปัจจุบันสภาพโดยรอบของชุมชนเปลี่ยนแปลงกลายเป็นชุมชนพักอาศัยขนาดใหญ่ กระจัดกระจายไปทั่วทุกพื้นที่ของชุมชนและมีความหนาแน่นมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง

การเชื่อมต่อของหน่วยพื้นที่สาธารณะแสดงด้วยแผนภูมิจัดสภาพายด์ พบว่าในช่วงแรกมีลักษณะเป็นพุ่มสูงและสูงชันเรื่อยๆ จนถึงปัจจุบัน อีกทั้งยังมีความซับซ้อนของระบบเพิ่มมากขึ้นด้วย ทางด้านค่าความลึกเฉลี่ยมีอัตราที่เพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องและรวดเร็ว ในขณะที่ค่าความสัมพันธ์ก็ปรับตัวลดลงอย่างรวดเร็วตั้งแต่ช่วงแรกจนถึงปัจจุบันเช่นกัน และเมื่อเปรียบเทียบกับพื้นที่ศึกษาอื่นๆ อีก 3 กลุ่มพบว่า บ้านสีโกเป็นบริเวณที่มีค่าความลึกเฉลี่ยและค่าสัมพันธ์ที่มีประสิทธิภาพในการเชื่อมต่อกับส่วนต่างๆ ภายในชุมชนได้ทีน้อยที่สุด โดยเห็นได้จากระบบการสัญจรและที่อยู่อาศัยที่มีแนวโน้มขยายตัวลึกเข้าไปจากถนนสายหลักของชุมชนมาก(ถนนวิจิตรสงคราม) คือช่วงบริเวณถนนน้ำตกกะหู่ ซึ่งเป็นหมู่บ้านจัดสรรสิงห์เทธานี และด้านหลังของสนามกอล์ฟลีดอค ปาล์ม ที่พัฒนาเป็นชุมชนพักอาศัยขนาดใหญ่ขึ้น มีการเข้าถึงที่ยากลำบากต้อง

ผ่านถนนที่มีความซับซ้อนหลายลำดับ อีกทั้งเมื่อเข้าไปภายในพื้นที่แล้วยังไม่สามารถเชื่อมต่อไปยังพื้นที่อื่นๆ ของชุมชนได้ และต้องออกมาตั้งต้นที่ถนนวิจิตรสงครามก่อนเสมอ เพราะการสัญจรส่วนใหญ่มีแนวโน้มเชื่อมต่อกันด้วยโครงข่ายถนนระบบปลายตัน การพัฒนาในลักษณะเช่นนี้แสดงถึงการที่พื้นที่ของชุมชนแยกขาดกับการสัญจรในระดับเมืองอย่างชัดเจน จึงทำให้การสัญจรเพื่อติดต่อสัมพันธ์ภายในส่วนต่างๆ ของชุมชนทำได้ลำบาก จนอาจเกิดแนวโน้มการจราจรที่ติดขัดในอนาคตต่อไป ถึงอย่างไรก็ตามลักษณะของการเชื่อมต่อหน่วยพื้นที่สาธารณะภายในบ้านสี่ก่องจะมีความซับซ้อนและมีพื้นที่ปลายตันเป็นจำนวนมาก ทั้งนี้ก็เนื่องมาจากสภาพทางภูมิประเทศที่เป็นเขาสูงล้อมรอบทำให้การตั้งถิ่นฐานของชุมชนอยู่ภายในพื้นที่จำกัดและไม่สามารถเชื่อมต่อเข้ากับถนนวิจิตรสงครามได้มากนัก

- บ้านทุ่งทอง เดิมบ้านทุ่งทองเป็นชุมชนพักอาศัยขนาดเล็กเกาะกลุ่มบริเวณศาลเจ้าบ้านทุ่งทองริมถนนวิจิตรสงคราม มีพื้นที่เหมืองแร่ที่ประกอบการอยู่บริเวณด้านหลังของชุมชน ระยะต่อมาบริเวณแยกที่ว่าการอำเภอกะทู้ได้พัฒนาเป็นย่านพาณิชยกรรมที่สำคัญของชุมชน ทำให้มีอาคารร้านค้าเข้าไปตั้งถิ่นฐานเป็นจำนวนมาก การขยายตัวของชุมชนยังกระจายไปบริเวณที่ราบเชิงเขาขนาดเกิด ซึ่งเป็นพื้นที่ที่เข้าถึงยากจากถนนวิจิตรสงครามพัฒนาเป็นชุมชนพักอาศัยขนาดใหญ่กระจายตามจุดต่างๆ ของชุมชน โดยมีรูปแบบการตั้งถิ่นฐานที่ลัดเลาะไปตามสภาพพื้นที่ชุมชนเหมืองเก่าที่เป็นแอ่งน้ำขนาดใหญ่ ปัจจุบันชุมชนมีความหนาแน่นของอาคารพักอาศัยมากขึ้น โดยกระจายตามจุดต่างๆ ของพื้นที่ เช่น ย่านพาณิชยกรรมแยกที่ว่าการอำเภอกะทู้ ถนนเขื่อนบางวาด ฝั่งทิศตะวันตกของชุมชน และบริเวณศาลเจ้าบ้านทุ่งทอง

ทางด้านของการเชื่อมต่อและจัดวางของหน่วยพื้นที่สาธารณะภายในชุมชน พบว่าแผนภูมิจัดติฟายด์มีค่าความลึกเฉลี่ยที่ลดลงในช่วงที่ 2 และกลับเพิ่มขึ้นในช่วง 3 ทางด้านค่าความสัมพันธ์พบว่าปรับตัวสูงขึ้นในช่วงที่ 2 และลดลงในช่วงที่ 3 เล็กน้อย แสดงให้เห็นว่าหลังจากการทำเหมืองแร่ภายในชุมชนสิ้นสุดลงระบบทางสัญจรที่มีความซับซ้อนและเป็นแบบปลายตันภายในเหมืองแร่ได้เลิกการใช้งานลงตามไปด้วย จึงเหลือเพียงทางสัญจรหลักที่ถนนวิจิตรสงครามเท่านั้น การพัฒนาส่วนใหญ่ยังคงเกาะกลุ่มประสานไปกับพื้นที่บริเวณทางสัญจรสายหลักด้วยโครงข่ายทางสัญจรที่มีแนวโน้มเป็นระบบตาตารางและวงแหวนมากขึ้น ทั้งนี้อาจเนื่องจากการปรับตัวของโครงข่ายทางสัญจรที่ตอบรับกับการเป็นย่านพาณิชยกรรมในช่วงเวลานั้น จึงทำให้ค่าความลึกเฉลี่ยจึงปรับตัวลดลง และค่าความสัมพันธ์ปรับตัวสูงขึ้น ในระยะต่อมามีการพัฒนาพื้นที่ต่อขยายออกจากพื้นที่เดิมคือช่วงบริเวณที่ราบเชิงเขาขนาดเกิดซึ่งเป็นพื้นที่ที่อยู่ลึกจากทางสัญจรสายวิจิตรสงครามมาก อีกทั้งยังมีแนวโน้มการพัฒนาด้วยโครงข่ายทางสัญจรแบบปลายตันที่เพิ่มมากขึ้น จึงทำให้ค่าความลึกเฉลี่ยเพิ่มสูงขึ้นและค่าความสัมพันธ์ปรับตัวลดลง

จากการศึกษาพบว่า บริเวณพื้นที่กลุ่มย่อยภายในชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงที่มีความเข้มข้นแตกต่างกันออกไป บริเวณที่มีการพัฒนาอย่างรวดเร็วทั้งทางด้านที่อยู่อาศัยและทางสัญจรคือ บ้านเกิดโฮ้ บ้านสี่กอ และบ้านทุ่งทอง โดยมีความหนาแน่นของอาคารเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่องและรวดเร็ว มีการใช้ประโยชน์ที่ดินและอาคารใช้เชิงพาณิชย์กรรมและที่อยู่อาศัยที่มีความเข้มข้นมากขึ้นอีกด้วย อีกทั้งค่าความลึกเฉลี่ยก็มีแนวโน้มที่สูงขึ้นและค่าความสัมพันธ์ก็ปรับลดลงอย่างต่อเนื่องเช่นกัน เมื่อทำการศึกษาและสำรวจพื้นที่ชุมชนพบว่าสภาพของพื้นที่ส่วนใหญ่มีแนวโน้มเปลี่ยนแปลงไปเป็นกลุ่มสังคมแบบบ้านเช่า ห้องพักต่างๆ ของแรงงานต่างถิ่นที่อพยพเข้ามาทำงานในจังหวัดภูเก็ต ซึ่งไม่มีปฏิสัมพันธ์กันทางสังคมเท่าใดนัก ในขณะที่บริเวณบ้านกะทู้เป็นพื้นที่ที่มีการเปลี่ยนแปลงน้อยที่สุด ทั้งทางด้านความหนาแน่นของมวลอาคารต่อพื้นที่ว่าง ค่าความลึกเฉลี่ย ค่าความสัมพันธ์ รูปแบบการตั้งถิ่นฐาน และสัณฐานเดิมของชุมชนจากอดีตจนถึงปัจจุบัน กลับมีแนวโน้มความสัมพันธ์ทางสังคมในละแวกบ้านอย่างแน่นแฟ้น ทั้งนี้ส่วนหนึ่งเนื่องมาจากพันธะความผูกผันแบบเครือญาติ ที่ชุมชนยังคงรักษาไว้ได้เป็นอย่างดีตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันนั่นเอง

8.2 สรุปความสัมพันธ์ของการเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบเชิงพื้นที่กับปัจจัยทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจและสังคมของชุมชนกะทู้

จากการศึกษาการเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบเชิงพื้นที่ของชุมชน สามารถสรุปความสัมพันธ์และปัจจัยทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจและสังคม ที่สร้างความเปลี่ยนแปลงเชิงพื้นที่และสัณฐานของชุมชนได้คือ

1. การประกอบการเหมืองแร่ภายในชุมชน

การความสมบูรณ์ของเหมืองแร่ดีบุกและสภาพเศรษฐกิจที่มั่งคั่งภายในชุมชนทำให้เป็นปัจจัยดึงดูดให้เกิดการตั้งถิ่นฐานในระยะแรก และพัฒนาตนเองเป็นชุมชนที่ผูกพันกับวิถีชีวิตของชาวเหมืองและความเชื่อของบรรพบุรุษ ขณะที่สภาพทางธรรมชาติบริเวณพื้นที่โดยรอบก็ถูกทำลายลงไปเพราะการทำเหมืองแร่เช่นกัน

2. การยกเลิกกิจการเหมืองแร่ภายในชุมชน

เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ย่านพาณิชย์กรรมบ้านกะทู้ลดบทบาทลง สภาพโดยรวมของชุมชนจึงหลงเหลือเพียงชุมเหมืองว่างเปล่า การประกอบอาชีพของชุมชนบริเวณแหล่งชุมเหมืองจึงหันมาทำการเกษตรกรรมมากขึ้น

3. การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวในจังหวัดภูเก็ต

เป็นปัจจัยสำคัญที่สร้างความเปลี่ยนแปลงเชิงพื้นที่ให้กับชุมชนกะทู้มากที่สุด มีการพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐานเพื่อเชื่อมโยงชุมชนต่างๆ ในจังหวัดภูเก็ตเข้าด้วยกัน ย่าน

พาณิชย์กรรมใหม่จึงถูกพัฒนาขึ้นบริเวณแยกบ้านเกิดโฮ้และบ้านทุ่งทอง เพราะมีศักยภาพในการเข้าถึงและเป็นจุดตัดของการสัญจรในระดับเมืองเพื่อเชื่อมต่อไปยังชุมชนป่าตองและเมืองภูเก็ต

4. การเพิ่มขึ้นของประชากรภายในชุมชน

จากการพัฒนาทางการท่องเที่ยวทำให้ธุรกิจภาคบริการขยายตัวอย่างรวดเร็ว และมีความต้องการแรงงานเป็นจำนวนมาก ซึ่งเป็นปัจจัยดึงดูดให้กลุ่มคนจากต่างถิ่นอพยพเข้ามาภายในชุมชนเพื่อประกอบอาชีพภายในจังหวัดภูเก็ตมากขึ้น และจากการเพิ่มขึ้นของประชากรอย่างรวดเร็วนี้เองทำให้ต้องมีพื้นที่เพื่อพักอาศัยที่เพิ่มมากขึ้นด้วย พื้นที่ว่างของชุมชนจึงถูกพัฒนาเป็นโครงการบ้านจัดสรร บ้านเช่า ห้องเช่า และมีแนวโน้มที่จะเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่องตามความเข้มข้นของการพัฒนาทางการท่องเที่ยวภายในจังหวัดภูเก็ต

5. ค่านิยม ความเชื่อ

ค่านิยมของผู้อพยพย้ายถิ่นฐานจากต่างจังหวัด มักมีความเชื่อในเรื่องการประกอบอาชีพในจังหวัดภูเก็ตจะทำให้มีรายได้ดีและสามารถเลี้ยงดูครอบครัวได้ จากค่านิยมและความเชื่อดังกล่าว จึงเป็นปัจจัยในการย้ายถิ่นฐานเข้ามาประกอบอาชีพในจังหวัดภูเก็ตและพักอาศัยกระจัดกระจายอยู่บริเวณโดยรอบชุมชน ในขณะที่กลุ่มชาวไทยเชื้อสายจีนที่เป็นกลุ่มคนดั้งเดิมในชุมชน กลับมีค่านิยมและความเชื่อในเรื่องของการอยู่อาศัยแบบรวมกลุ่มกันในเครือญาติ โดยมีศาลเจ้าเป็นศูนย์กลางจิตใจที่ยึดเหนี่ยวผู้คนเข้าไว้ด้วยกัน

6. ปัจจัยอื่นๆ เช่น โครงการพัฒนา กฎหมายและข้อกำหนดของภาครัฐ

การกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินตามระเบียบผังเมืองรวม และผังเมืองเฉพาะก็เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นภายในชุมชน โดยบทบาทที่ชุมชนกะทู้ได้ถูกวางไว้ในยุทธศาสตร์ของจังหวัดคือ เป็นย่านพักอาศัยที่รองรับการขยายตัวของการท่องเที่ยวภายในเมืองภูเก็ตและชุมชนป่าตอง ซึ่งส่งผลต่อแนวโน้มการลงทุนด้านอสังหาริมทรัพย์ของที่ดินเอกชนภายในอนาคต

เป็นที่ปรากฏชัดเจนในการศึกษาว่าปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ และสังคมนั้น มีความสัมพันธ์ต่อการเปลี่ยนแปลงเชิงพื้นที่และสัณฐานของชุมชน ซึ่งกระบวนการเปลี่ยนแปลงนี้เป็นไปอย่างมีลำดับขั้นตอน การทำความเข้าใจถึงเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านเชิงพื้นที่บนพื้นฐานสภาพเศรษฐกิจและสังคม จะทำให้ทราบถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างชัดเจน รวมทั้งปัจจัยต่างๆ ที่เป็นแรงสนับสนุนให้เกิดการเปลี่ยนแปลง เพื่อสามารถคาดการณ์แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงที่กำลังจะเกิดขึ้นกับชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

จากการศึกษาพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงทั้งในระดับภาพรวมและในระดับกลุ่มย่อยของชุมชน ตลอดจนการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจและสังคมมีผลต่อการ

เปลี่ยนแปลงเชิงพื้นที่ของชุมชนกะทู้ สามารถสรุปแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงและสภาพปัญหาที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงเชิงพื้นที่ของชุมชนได้ดังนี้

1. มีมลภาวะการกระจุกกระจายไร้การควบคุม

จากการวิเคราะห์ด้วยสัดส่วนความหนาแน่นของมลภาวะต่อพื้นที่ว่างของชุมชน พบว่ากลุ่มอาคารภายในพื้นที่ของชุมชนส่วนใหญ่มีแนวโน้มการขยายตัวอย่างไร้การควบคุมและกระจายไปตามพื้นที่ว่างๆ ต่างของชุมชน จากมลภาวะที่กระจุกกระจายนี้ทำให้เกิดปัญหาการบริการของรัฐที่ไม่สามารถบริการได้ทั่วถึงและต้องใช้ค่าใช้จ่ายสูง. ทัศนียภาพของเมืองขาดความเป็นเอกภาพ และยากต่อการสร้างเอกลักษณ์ทางกายภาพของย่านต่างๆ ภายในพื้นที่ชุมชน

2. การเข้าถึงส่วนที่ลึกที่สุดของชุมชนทำได้ลำบากมีเส้นทางที่ซับซ้อนและมีความลึกมากจากถนนวิจิตรสงคราม

ปัญหาดังกล่าวแสดงถึงการพัฒนาพื้นที่ของชุมชนที่แยกขาดกับโครงข่ายการสัญจรภาพรวมในระดับเมืองทำให้การเข้าถึงพื้นที่ส่วนที่ลึกที่สุดของชุมชนทำได้ลำบาก ถึงอย่างไรก็ตามปัญหาดังกล่าวส่วนหนึ่งมีสาเหตุมาจากสภาพทางภูมิประเทศของชุมชนเองที่เป็นตัวกำหนดการตั้งถิ่นฐานของชุมชนให้กระจายตัวอยู่บริเวณที่ราบเชิงเขา โดยลัดเลาะไปตามพื้นที่ขุมเหมืองทำให้การเข้าถึงพื้นที่บริเวณด้านในของชุมชนทำได้ลำบาก

3. การเชื่อมต่อภายในชุมชนเป็นถนนแบบปลายตัน (dead end)

แสดงให้เห็นถึงสภาพการพัฒนาเส้นทางสัญจรโดยไม่คำนึงถึงการเชื่อมต่อในระดับเมืองทำให้การเชื่อมต่อไปส่วนอื่นๆ ภายในชุมชนทำได้ลำบาก ผู้สัญจรไม่สามารถเลือกเส้นทางในการเดินทางติดต่อในชุมชนได้ และมีแนวโน้มทำให้พื้นที่มีผู้คนสัญจรผ่านแต่ละเส้นทางน้อย ขาดความหลากหลายของผู้คน กิจกรรม และเวลา ไม่สร้างให้เกิดความมีชีวิตของชุมชนท้องถิ่นอย่างแท้จริง อีกทั้งการสัญจรเพื่อเดินทางไปส่วนต่างๆ ภายในชุมชนต้องย้อนกลับออกมาตั้งต้นที่ถนนสายหลักก่อน(ถนนวิจิตรสงคราม)เสมอ เป็นการเพิ่มปริมาณการสัญจรให้กับทางสัญจรบนถนนสายหลักของชุมชน และเป็นปัญหาที่สั่งสมไว้หลายพื้นที่จนมีแนวโน้มอาจกลายเป็นปัญหาการจราจรที่ติดขัดได้ในอนาคต

8.3 ข้อเสนอแนะในการศึกษา

จากการศึกษาการเปลี่ยนแปลงในเชิงพื้นที่ของชุมชน และสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงเชิงพื้นที่ภายในชุมชน ทำให้สามารถกำหนดข้อเสนอแนะเกี่ยวกับร่างการพัฒนาชุมชนกะทู้ในอนาคตได้ดังนี้

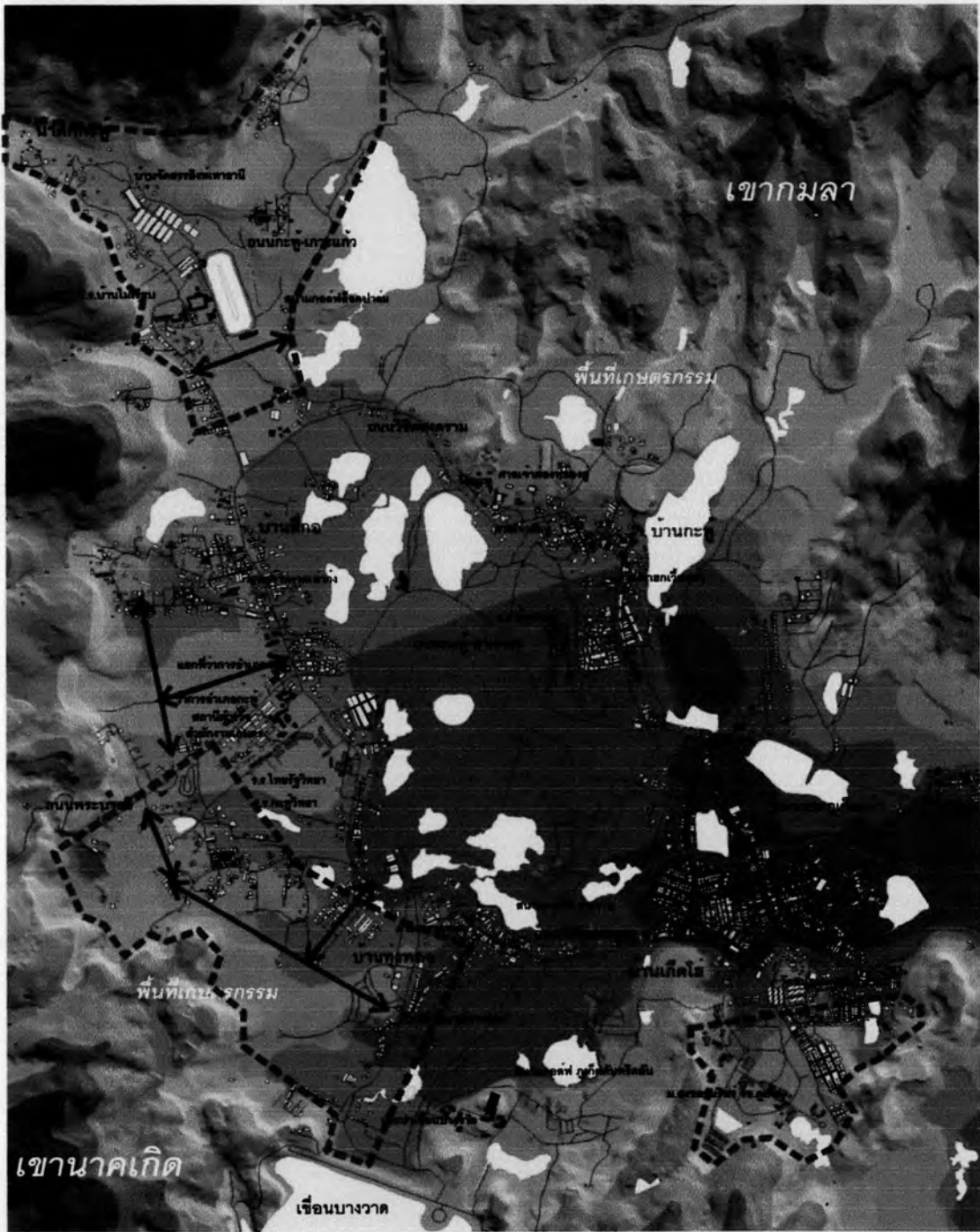
ในการศึกษาพบว่าจากสภาพทางภูมิประเทศที่เป็นภูเขาสูงชันล้อมรอบชุมชนและพื้นที่ขุมเหมืองเก่าที่มีลักษณะเป็นแอ่งกระทะขนาดใหญ่ทำให้จำกัดการตั้งถิ่นฐานของชุมชนให้กระจายตัว

บริเวณที่ราบเชิงเขาและลาดเลาะไปตามพื้นที่หุบเหมืองเก่าในอดีต เกิดเป็นชุมชนย่อยๆ บริเวณที่ราบเชิงเขาซึ่งยากต่อการเข้าถึงจากถนนสายวิจิตสงคราม และยากต่อการเข้าเข้าถึงจากพื้นที่ชุมชนอื่นๆ ข้างเคียง คือ พื้นที่บริเวณบ้านสี่ก่องวงด้านในของถนนน้ำตกกะทู้ ที่มีอาคารเกาะกลุ่ม บริเวณที่ราบเชิงเขากมลาเป็นจำนวนมาก บริเวณที่ราบเชิงเขานาคเกิดด้านหลังของชุมชนบ้านทุ่งทอง และบ้านเกิดโฮ

ด้วยเหตุดังกล่าวทำให้พื้นที่บริเวณตอนในของชุมชน ริมเชิงเขากมลาและเขานาคเกิดมีลักษณะพื้นที่ที่แยกออกจากการสัญจรภาพรวมในระดับเมือง อีกทั้งยังมีเส้นทางที่ซับซ้อนในการเข้าถึงจากถนนสายหลัก(ถนนวิจิตสงคราม) ดังปรากฏสอดคล้องกับแผนภูมิจัดสภาพัฒนของพื้นที่ทั้ง 2 ที่มีหน่วยพื้นที่สาธารณะเกาะกลุ่มอยู่บริเวณตอนลึกของถนนสายหลักและมีกิ่งก้านเชื่อมต่อเป็นเส้นตรง(linear)สูงอย่างชัดเจน ดังนั้นจากบทเรียนในการศึกษาครั้งนี้จึงเห็นได้ชัดเจนว่าการต่อขยายให้พื้นที่ของชุมชนขยายตัวลึกออกไปจากถนนสายวิจิตสงครามบริเวณที่ราบเชิงเขาและเกาะกลุ่มเป็นชุมชนขนาดใหญ่จะทำให้พื้นที่บริเวณดังกล่าวมีการเข้าถึงยากลำบากและมีเส้นทางที่ซับซ้อนในการเข้าถึงถนนวิจิตสงคราม

ในการกำหนดร่างแนวทางการพัฒนาชุมชนกะทู้ในอนาคต (แผนที่ 8.1) จากการศึกษาครั้งนี้จึงเสนอแนะว่าควรมีการควบคุมความหนาแน่นของอาคารบริเวณที่ราบเชิงเขากมลบ้านสี่ก่องวงด้านในของถนนน้ำตกกะทู้ บ้านทุ่งทองและบ้านเกิดโฮบริเวณที่ราบเชิงเขานาคเกิด เพื่อควบคุมการตั้งถิ่นฐานในพื้นที่บริเวณดังกล่าวไม่ให้เกาะกลุ่มหนาแน่นเป็นชุมชนขนาดใหญ่มากนักและเป็นการควบคุมการพัฒนาภายในพื้นที่บริเวณดังกล่าวไม่ให้ขยายตัวลึกเข้าไปจากถนนวิจิตสงครามเพราะจะทำให้มีการเข้าถึงพื้นที่ภายในชุมชนที่ยากลำบากมากขึ้น อีกทั้งยังเสนอแนะแนวทางเบื้องต้นเพื่อกำหนดร่างโครงข่ายทางสัญจรในระดับย่านของชุมชน เพื่อเป็นการเชื่อมโยงพื้นที่บริเวณด้านในของชุมชนที่ยากต่อการเข้าถึงจากถนนวิจิตสงคราม ให้นำหน่วยพื้นที่สาธารณะต่างๆ ภายในชุมชนสามารถติดต่อสัมพันธ์กับพื้นที่ชุมชนอื่นข้างเคียงได้อย่างสะดวกและทั่วถึง อีกทั้งยังสามารถติดต่อสัมพันธ์กับถนนวิจิตสงครามเพิ่มมากขึ้นอีกด้วย ทั้งนี้ก็เพื่อสร้างให้เกิดการติดต่อและการเข้าถึงพื้นที่ของชุมชนให้มีความสะดวกทั้งจากการสัญจรทั่วไปของผู้คนภายในชุมชนและการบริการพื้นฐานของรัฐ ด้วยการส่งเสริมการเชื่อมต่อของโครงข่ายทางสัญจรในระดับย่าน (local street network) ที่เชื่อมพื้นที่ของชุมชนต่างๆ ข้างเคียงเข้าด้วยกันอย่างทั่วถึง

การเปลี่ยนแปลงเชิงพื้นที่ของชุมชนกะทู้ จังหวัดภูเก็ต

แผนที่ 8.1 เส้นอเนาะร่างแนวทางเบื้องต้นเพื่อพัฒนาชุมชนกะทู้

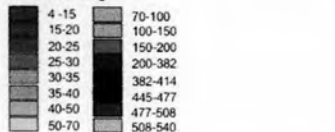
สัญลักษณ์

- อาคาร
- ▒ แหล่งน้ำ
- ~ ถนน

↗ เส้นทางเสนอแนะเพื่อเชื่อมโยงพื้นที่ชุมชนในระดับย่าน

▭ พื้นที่เสนอแนะให้ควบคุมความหนาแน่นของอาคาร

เส้นชั้นความสูง

ที่มา: จากการวิเคราะห์ ภูมิวิจัย, 2549

จากแผนที่ 6.1 แสดงบริเวณพื้นที่ที่เสนอแนะให้มีการควบคุมความหนาแน่นของอาคาร และเสนอแนะเส้นทางสัญจรเพื่อเชื่อมโยงพื้นที่ในระดับย่านของชุมชนกับพื้นที่ย่านชุมชนอื่นๆ ข้างเคียงเข้าด้วยกัน โดยพิจารณาพร้อมกับสภาพภูมิประเทศของชุมชน ทั้งนี้เพื่อควบคุมการพัฒนาภายในพื้นที่บริเวณที่ราบเชิงเขาซึ่งยากต่อการเข้าถึงจากถนนสายหลัก(ถนนวิจิตรสงคราม) ไม่ให้มีชุมชนเข้าไปเกาะกลุ่มตั้งถิ่นฐานมากนัก อีกทั้งยังเสนอแนะการเชื่อมต่อพื้นที่ที่ยากจากการเข้าถึงในระดับย่านของชุมชนให้สามารถติดต่อสัมพันธ์กับพื้นที่ในย่านอื่นๆ ข้างเคียงและถนนวิจิตรสงครามได้มากขึ้น เพื่อเป็นการลดค่าความลึกเฉลี่ยภายในพื้นที่ของชุมชน ให้พื้นที่บริเวณด้านในของชุมชนสามารถประสานการพัฒนาเข้ากับทางสัญจรสายวิจิตรสงครามได้มากขึ้น และเป็นการเพิ่มค่าความสัมพันธ์เพื่อให้ทุกส่วนของชุมชนสามารถติดต่อสัมพันธ์กันได้อย่างทั่วถึง ถึงอย่างไรก็ตามในการเสนอแนะครั้งนี้ เป็นการศึกษาเบื้องต้นเพื่อกำหนดร่างแนวทางในการประกอบการพิจารณาเพื่อควบคุมความหนาแน่นของอาคารและเชื่อมหน่วยพื้นที่สาธารณะต่างๆ ภายในชุมชนให้มีการเข้าถึงที่สะดวกและสามารถติดต่อสัมพันธ์กันได้มากขึ้น โดยในขั้นตอนการนำข้อเสนอนี้ดังกล่าวเพื่อประกอบการตัดสินใจ ควรทำการศึกษาในรายละเอียดของสภาพภูมิประเทศลักษณะความลาดชันต่างๆ ของพื้นที่ เอกสารสิทธิ์ของชุมชน ทั้งนี้ก็เพื่อลดผลกระทบและข้อผิดพลาดที่จะเกิดขึ้นให้น้อยที่สุด

8.4 ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

- 1) ควรมีการศึกษาถึงแนวทางในการอนุรักษ์ชุมชนกะทู้โดยละเอียด เพื่อการคงไว้ซึ่งวัฒนธรรมและวิถีชีวิตอันเป็นเอกลักษณ์ของชาวกะทู้ต่อไป
- 2) เสนอแนะให้มีการวางแผนและวางผังในระดับชุมชนเพื่อปรับปรุงและพัฒนาพื้นที่ชุมชนกะทู้ให้เตรียมพร้อมกับการขยายตัวของการท่องเที่ยวภายในจังหวัดภูเก็ต โดยการคำนึงถึงวิถีชีวิต วัฒนธรรม และสถานการณ์เชื่อมต่อของหน่วยพื้นที่สาธารณะภายในชุมชนเป็นสำคัญ